

העתיד כבר כאן

העתידן ד"ר דוד פסיג מדווח מסיליקון וואדי...

נפט - ברכה או קללה?

כשמחיר חבית נפט מעפיל ל-\$42, זה הזמן לשאול האם קרטל מפיקות הנפט הוא מעשה נבון מבחינה כלכלית, או שהוא פיאסקו בראש ובראשונה לעצמן. על כלכלה קלוקלת בניהול משאבי נפט

אני חוזר [מכינוס בינ"ל](#) בנושא שיטות ניהול עתידיות. הפעם ברצוני לשתף אתכם בשיחה שהייתה לי עם אחד מבאי הכינוס - פרופסור אדלמן - פרופסור בעל שם, שהתמחה כל חייו בכלכלה של משאבי האנרגיה העולמיים. במשך שנים רבות כיהן כפרופ' לכלכלה ב-MIT, ומתחילת שנות השישים הוא עוקב אחר שיטות הניהול והפוליטיקה של משאבי הנפט בעולם. לפניכם תקציר של שיחה ארוכה שקיימתי איתו בנושא; בטוחני שהיא תאיר מגמות מעניינות, שלא מרבים לשים לב אליהן במחוזותינו.

שינוי בהרגלי הצריכה?

הדעה המקובלת, לדברי פרופ' אדלמן, היא כי הדרישה ההולכת וגוברת של החברה האנושית לאנרגיה המופקת מנפט - לא תוכל להתממש. הפער בין ההיצע והביקוש ילך ויגדל ככל שכלכלות אירופה, יפן, סין ורבות אחרות בעולם יתחזקו ויבקשו להגדיל את צריכת האנרגיה שלהן.

אולם, לטענתו, המגובה [במחקרים](#) רבים שערך במשך השנים, הדעה המקובלת אינה בהכרח גם האמת. דווקא דעה זו יכולה להטעות, מכיוון שלא נוטים לבחון אותה שוב ושוב מקרוב. אדלמן מצא תמונה עגומה מאוד של הטעיה והולכת שולל - מדעת ושלא מדעת; לדבריו, רזרבות הנפט אינן מתכלות ובעצם מעולם לא היה משבר אמיתי של היצע. יתר על כן, מונופול מסורבל של כמה יצרניות הצליח ליצור רושם מוטעה, שגרם וממשיך לגרום לעליית מחיר הנפט, ובעיקר פוגע ביצרניות עצמן! אך החשוב מכל הוא שקרטל זה - אופ"ק, במקום להתחזק, רק הולך ומאבד את מעמדו וכוחו מבחינה כלכלית.

פה קבור הנפט

הנפט אינו משאב האנרגיה היחיד שחשבו שהוא יילך ויאזל. הנה לכם כמה אנקדוטות היסטוריות, הממחישות את הטעות בה אנו חיים זה למעלה ממאתיים שנה.

כבר בשנת 1800 חששו האירופאים שמא הפחם - בסיס העושר שלהם - הולך ונעלם. אך

למעשה, באירופה בלבד, יש כיום מיליארדי טונות של פחם המחכים לכרייה, אלא שלא משתלם לכרות אותם;

עוד ב-1875 חזה הגיאולוג הראשי של מדינת אוהיו, ש'או-טו-טו' אוזל הנפט בעולם. מאז תחזיות כאלו חזרו על עצמן כל עשור; ב-1973 הממונה והאסטרטג לענייני נפט בממשל האמריקאי כתב דו"ח, שכותרתו "משבר הנפט: הפעם הזאב כבר כאן". הוא המליץ לממשל להגביר את התפוקה המקומית, ולמסד יחסים טובים יותר עם שליטי המזרח התיכון; ב-1979 נשיא ארה"ב דאז, ג'ימי קרטר, הכריז בעקבות דו"ח של ה-CIA, כי "בארות הנפט מתייבשות בכל רחבי תבל"; ב-2003 פרסם ה"ניו-יורק טיימס" כתבה מאיימת, שבה נטען כי רזרבות הנפט הולכות ואוזלות ברחבי תבל. והחודש הזה (יוני 2004) הנשיונל ג'אוגרפיק מריץ כתבה ארוכה ובה הוא מוכיח שוב (!) כיצד הנפט ילך ויאזל בעולם.

כל התחזיות המאיימות הללו הוכחו כלא נכונות וכי בטעות יסודן. תפוקת הנפט העולמית ב-2003 הייתה פי 4,400 פעמים (!) גדולה יותר מאשר לפני מאה שנה. רזרבות הנפט המוכחות, גם אלו שמחוץ למזרח התיכון, גדולות יותר בימים אלה מאשר היו ב-1973. תפוקת הנפט כיום גדולה ב-25% מאשר בעת הכרזתו של קרטר על התייבשות הבארות.

ניצחון המין האנושי

היכן, אם כך, המשבר האמיתי? לדעתו של פרופ' אדלמן, הבעיה היא רק [פטיכולוגיה](#). מאז הקמתו של הקרטל ב-1973/4, התאגדו תריסר מדינות, מזרח-תיכוניות בעיקר, כדי לקצץ בתפוקה שלהן ובכך לשלוט על מחירי הנפט העולמיים. התוצאה הייתה חרדה גוברת של המדינות המתועשות, שמא הן תמצאנה את עצמן ללא אספקה סדירה של מקור החיים המודרניים.

לדעתו, אין שום בעיה סביב הסוגייה מתי יאזל הנפט. למיטב ידיעתו - לעולם לא: "מאז שהמין האנושי החל להשתמש במינרלים, מתקיים מאבק נצחי בין משאבי הטבע לבין האדם החקרן והסקרן. האתנן היה תמיד עלותו של המינרל, ועד כה ניצח המין האנושי - ובגדול".

המפסידים האמיתיים

אך זו אינה הבעיה לדעתו של פרופ' אדלמן: שלושים שנה לאחר מיסודו של הקרטל, הגיע הזמן לבחון האם היה זה מעשה נבון מבחינה כלכלית למדינות המאוגדות באופ"ק? האם המדינות הגדילו את כוחן והכנסותיהן כתוצאה מההתאגדות? ומה טומנת התאגדות זו לעלויות המינרלים בעתיד?

מסתבר, שאחרי שלושים שנות הכנסה מייצוא נפט, מרבית מדינות הקרטל עדיין נשארו תלויות במכירת נפט. הנפט הוא שמתקצב כמעט את כל פעילותן הכלכלית. כך למשל, הניסיון של ונצואלה (לפני 50 שנה) להפנות את הכסף מנפט לפיתוחן של תעשיות אחרות - לא צלח,

ומיותר לציין כי ונצואלה עומדת על סף מלחמת אזרחים. גם במזרח התיכון, מרבית החברות המזרח תיכוניות נכשלו כישלון חרוץ לפתח תעשיות ייצוא אחרות. בעצם, ב-2004 מרבית המדינות החברות בקרטל מצויות בפשיטת רגל, אינן מסוגלות לחסוך, ואינן מסוגלות לתכנן צעדיהן לעתיד.

אם כך, להיכן נעלמו 3 טריליון דולר (!) של הכנסות מנפט במשך שלושים שנה? מרביתם לקניית נשק, סובסידיות, שוחד, גידול באוכלוסייה ופרויקטי נדל"ן מנקרי עיניים. לסעודים, למשל, היו ב-1980 כ-180 מיליארד דולר רק בנכסים מחוץ לסעודיה. גם הם מנסים כרגע לנהל את חובותיהם ואת הגירעונות שצברו מזה כמה שנים.

כסף - עכשיו!

למדינות אופ"ק יש מעט מלבד נפט. מקבלי ההחלטות במדינות אלה נוטים לרווחים בטווח הקרוב, ומתעלמים מהכאב שילווה לזה בעתיד היותר רחוק. העצות הטובות שהם מקבלים - להוריד את מחיר הנפט כדי לעכב ואף לעצור את הצרכנים מלהשקיע במקורות חלופיים - דורשות הרבה אורך רוח. אבל למי שתאוות בצע וחמדנות מניעה אותו, בדרך כלל אין זמן. על כן, נראה כי מקבלי ההחלטות באופ"ק ימשיכו לבזבז את האשראי שלהם. הם בוחרים במחיר גבוה עכשיו, בתמורה למכירות נמוכות בעתיד. מסופר על איש עסקים שנסע לקנות נפט במדינות האזור לפני שבעים שנה, ודיווח למנהליו: "למדינות הללו אין עתיד, מקבלי ההחלטות רוצים כסף עכשיו". האבסורד הוא שככל שמחיר הנפט יטפס כלפי מעלה, כך הם מקרבים את סופם.

המודל של מקבלי ההחלטות באופ"ק דומה לסיפורו של המלך פיליפ השני בספרד - המלך העשיר ביותר שהיה באירופה, שמצא את עצמו פעם אחר פעם בפשיטת רגל. הוא בזבז את הכנסותיו ממכירת מינרלים, כדי לתמוך במנהגים הקלוקלים שלו ולקנות תהילה וכבוד. כשהכנסות בשנה מסוימת היו נמוכות, הוא לווה על חשבון ההכנסות העתידיות שלו. התנהגות כזו הרסה את ספרד של אז, והיא הורסת את מדינות אופ"ק כיום.

מסתבר כי מי שחשב שעמי המזרח התיכון התברכו במשאב טבעי, אינו אלא טועה. הם קוללו על ידי משאב טבעי. ולוואי ולא יימצא נפט בכפר סבא...